

RAAD VAN STATE
afdeling Wetgeving

advies 74.464/1
van 30 november 2023

over

een voorontwerp van wet ‘houdende verdere omzetting van de Richtlijn 2010/64/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures, van de Richtlijn 2012/13/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2012 betreffende het recht op informatie in strafprocedures en van de Richtlijn 2013/48/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 oktober 2013 betreffende het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures en in procedures ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel en het recht om een derde op de hoogte te laten brengen vanaf de vrijheidsbeneming en om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren tijdens de vrijheidsbeneming’

CONSEIL D'ÉTAT
section de législation

avis 74.464/1
du 30 novembre 2023

sur

un avant-projet de loi ‘complétant la transposition de la Directive 2010/64/UE du Parlement européen et du Conseil du 20 octobre 2010 relative au droit à l’interprétation et à la traduction dans le cadre des procédures pénales, de la Directive 2012/13/UE du Parlement européen et du Conseil du 22 mai 2012 relative au droit à l’information dans le cadre des procédures pénales et de la Directive 2013/48/UE du Parlement européen et du Conseil du 22 octobre 2013 relative au droit d’accès à un avocat dans le cadre des procédures pénales et des procédures relatives au mandat d’arrêt européen, au droit d’informer un tiers dès la privation de liberté et au droit des personnes privées de liberté de communiquer avec des tiers et avec les autorités consulaires’

Op 12 september 2023 is de Raad van State, afdeling Wetgeving, door de Minister van Justitie verzocht binnen een termijn van dertig dagen een advies te verstrekken over een voorontwerp van wet ‘houdende verdere omzetting van de Richtlijn 2010/64/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures, van de Richtlijn 2012/13/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2012 betreffende het recht op informatie in strafprocedures en van de Richtlijn 2013/48/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 oktober 2013 betreffende het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures en in procedures ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel en het recht om een derde op de hoogte te laten brengen vanaf de vrijheidsbeneming en om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren tijdens de vrijheidsbeneming’.

Het voorontwerp is door de eerste kamer onderzocht op 23 november 2023. De kamer was samengesteld uit Marnix VAN DAMME, kamervoorzitter, Brecht STEEN en Tim CORTHAUT, staatsraden, Michel TISON, assessor, en Greet VERBERCKMOES, griffier.

Het verslag is uitgebracht door Barbara SPEYBROUCK, eerste auditeur.

De overeenstemming tussen de Franse en de Nederlandse tekst van het advies is nagezien onder toezicht van Tim CORTHAUT, staatsraad.

Het advies, waarvan de tekst hierna volgt, is gegeven op 30 november 2023.

*

Le 12 septembre 2023, le Conseil d'État, section de législation, a été invité par le Ministre de la Justice à communiquer un avis dans un délai de trente jours, sur un avant-projet de loi ‘complétant la transposition de la Directive 2010/64/UE du Parlement européen et du Conseil du 20 octobre 2010 relative au droit à l'interprétation et à la traduction dans le cadre des procédures pénales, de la Directive 2012/13/UE du Parlement européen et du Conseil du 22 mai 2012 relative au droit à l'information dans le cadre des procédures pénales et de la Directive 2013/48/UE du Parlement européen et du Conseil du 22 octobre 2013 relative au droit d'accès à un avocat dans le cadre des procédures pénales et des procédures relatives au mandat d'arrêt européen, au droit d'informer un tiers dès la privation de liberté et au droit des personnes privées de liberté de communiquer avec des tiers et avec les autorités consulaires’.

L'avant-projet a été examiné par la première chambre le 23 novembre 2023. La chambre était composée de Marnix VAN DAMME, président de chambre, Brecht STEEN et Tim CORTHAUT, conseillers d'État, Michel TISON, assesseur, et Greet VERBERCKMOES, greffier.

Le rapport a été présenté par Barbara SPEYBROUCK, premier auditeur.

La concordance entre la version française et la version néerlandaise de l'avis a été vérifiée sous le contrôle de Tim CORTHAUT, conseiller d'État.

L'avis, dont le texte suit, a été donné le 30 novembre 2023.

*

1. Met toepassing van artikel 84, § 3, eerste lid, van de wetten op de Raad van State, gecoördineerd op 12 januari 1973, heeft de afdeling Wetgeving zich in hoofdzaak beperkt tot het onderzoek van de bevoegdheid van de steller van de handeling, van de rechtsgrond¹, alsmede van de vraag of aan de te vervullen vormvereisten is voldaan.

STREKKING VAN HET VOORONTWERP

2. Het voorontwerp strekt tot het vervolledigen² van de omzetting van richtlijn 2010/64/EU van het Europees Parlement en de Raad van 20 oktober 2010 ‘betreffende het recht op vertolking en vertaling in strafprocedures’, van richtlijn 2012/13/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 mei 2012 ‘betreffende het recht op informatie in strafprocedures’ en van richtlijn 2013/48/EU van het Europees Parlement en de Raad van 22 oktober 2013 ‘betreffende het recht op toegang tot een advocaat in strafprocedures en in procedures ter uitvoering van een Europees aanhoudingsbevel en het recht om een derde op de hoogte te laten brengen vanaf de vrijheidsbeneming en om met derden en consulaire autoriteiten te communiceren tijdens de vrijheidsbeneming’, naar aanleiding van een aantal bezwaren die de Europese Commissie heeft geuit in het kader van twee inbreukprocedures.³

3. Daartoe worden verschillende bepalingen van het Wetboek van Strafvordering (Sv.) en de wet van 20 juli 1990 ‘betreffende de voorlopige hechtenis’ (hierna: WVH) gewijzigd en aangevuld op het vlak van de vertaling, de vertolking en de bijstand van een advocaat.

4. Tot slot wordt nog een technische aanpassing aangebracht in artikel 47*bis*, §§ 4 en 6, 9), Sv. door de schrapping van de verwijzing naar artikel 15*bis* VHW dat ondertussen is opgeheven (artikel 3, 5° en 7°, van het voorontwerp).

VORMVEREISTEN

5. In de nota aan de ministerraad wordt gesteld dat het advies zal worden gevraagd aan het College van procureurs-generaal, de vereniging van onderzoeksrechters, het coördinatiecomité van de geïntegreerde politie, advocats.be en de Orde van Vlaamse Balies. De gemachtigde heeft ondertussen het advies van advocats.be en de Orde van Vlaamse Balies bezorgd; de andere adviezen ontbreken in het aan de Raad van State voorgelegde dossier.

---

¹ Aangezien het om een voorontwerp van wet gaat, wordt onder “rechtsgrond” de overeenstemming met de hogere rechtsnormen verstaan.

² Het verdient aanbeveling om de concordantietabel die aan de Raad van State werd bezorgd, en die ook rekening houdt met eerdere omzettingen van de richtlijnen in kwestie, op te nemen in de memorie van toepassing.

³ Zie het met redenen omkleed advies 2023-4108 betreffende de omzetting in het nationaal recht van richtlijn 2013/48/EU en in het met redenen omkleed advies 2023-60 betreffende de omzetting in het nationaal recht van richtlijn 2010/64/EU.

Indien de aan de Raad van State voorgelegde tekst ten gevolge van het inwinnen van de voornoemde adviezen nog wijzigingen zou ondergaan,⁴ moeten de gewijzigde of toegevoegde bepalingen, ter inachtneming van het voorschrift van artikel 3, § 1, eerste lid, van de gecoördineerde wetten op de Raad van State, alsnog eveneens aan de afdeling Wetgeving worden voorgelegd.

ALGEMENE OPMERKINGEN

6. Artikel 2, leden 1 tot 4, van richtlijn 2010/64/EU bepaalt voor het recht op vertolking:

“1. De lidstaten zorgen ervoor dat een verdachte of beklaagde die de taal van de strafprocedure *niet spreekt of verstaat*, onverwijld door een tolk wordt bijgestaan tijdens de strafprocedure voor onderzoeks- en gerechtelijke autoriteiten, onder meer tijdens politieverhoren, alle zittingen van het gerecht en alle noodzakelijke tussentijdse zittingen.

2. De lidstaten zorgen ervoor dat, waar dit nodig is om het eerlijke verloop van de procedure te garanderen, vertolking beschikbaar is voor communicatie tussen de verdachte of beklaagde en zijn raadsman die rechtstreeks verband houdt met een verhoor of zitting tijdens de procedure, met de instelling van een beroep of met andere procedurele verzoeken.

3. Het recht op vertolking uit hoofde van de leden 1 en 2 omvat passende bijstand aan personen met gehoor- of spraakstoornissen.

4. De lidstaten zorgen ervoor dat er een procedure of mechanisme bestaat om te controleren of de verdachte of beklaagde de taal van de strafprocedure spreekt en verstaat en of hij de bijstand van een tolk nodig heeft.”

Artikel 3, leden 1 en 2, van richtlijn 2010/64/EU bepaalt voor het recht op vertaling van essentiële processtukken:

“1. De lidstaten zorgen ervoor dat een verdachte of beklaagde die de taal van de strafprocedure *niet verstaat*, binnen een redelijke termijn een schriftelijke vertaling ontvangt van alle processtukken die essentieel zijn om te garanderen dat hij zijn recht van verdediging kan uitoefenen en om het eerlijke verloop van de procedure te waarborgen.

2. De essentiële processtukken omvatten beslissingen tot vrijheidsbeneming, de tenlastelegging of dagvaarding en vonnissen.”

6.1. Het is geen toeval dat bij vertolking zowel sprake is van het niet verstaan als het niet spreken van de taal van de procedure, omdat dit ook de gevallen van personen met slechts een passieve taalkennis of met gehoor- of spraakstoornissen moet omvatten. Die laatste groep is bovendien nauwelijks zichtbaar in de ontworpen regeling. Daarom kan – in tegenstelling tot wat de gemachtigde voorhoudt – niet worden volstaan met het louter vermelden van de onmogelijkheid om de taal van de procedure te verstaan. Bijgevolg moet in de door de artikelen 3, 1°, en 11, 2°, tweede maal (lees: 3°), van het voorontwerp ingevoegde bepalingen telkens worden gesproken van “de verdachte die de taal van de procedure niet spreekt of verstaat, met inbegrip van de verdachte die lijdt aan spraak- en gehoorstoornissen”. Op die manier wordt die bepaling ook beter afgestemd op wat geldt voor andere verhooren, zoals vermeld in de artikelen 47*bis*, § 6, 4), 152*bis*, 189, 211 en 282 van het Wetboek van Strafvordering.

⁴ Zijnde andere wijzigingen dan diegene waarvan in dit advies melding wordt gemaakt of wijzigingen die ertoe strekken tegemoet te komen aan hetgeen in dit advies wordt opgemerkt.

6.2. Hoewel richtlijn 2010/64/EU dit niet expliciteert, komt het de Raad van State voor dat het recht van vertaling van de essentiële procedurestukken, gelet op het gelijkheidsbeginsel, artikel 22ter van de Grondwet en de artikelen 21 en 26 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie, zo moet worden begrepen dat het recht op vertaling ook betrekking heeft op de eventuele vertaling van de stukken naar tactiele of auditieve signalen die verstaanbaar zijn voor personen met een visuele beperking. Dat moet minstens worden verduidelijkt in de memorie van toelichting, en wordt best tot uiting gebracht doorheen het voorontwerp in de bepalingen die betrekking hebben op de vertaling van stukken.

ONDERZOEK VAN DE TEKST

Artikel 3, 1°

7. Onverminderd de aanpassingen die nodig zijn op grond van de algemene opmerking moet worden vastgesteld dat de ontworpen bepaling, die focust op het bijzondere geval van het verhoor van een verdachte die de taal van de procedure niet verstaat, in de plaats komt van een inleidende zin die moet gelden voor alle verhoren. Dat onderscheid tussen algemene regel en uitzondering wordt zo onduidelijk. Bijgevolg kan de oplossing van de gemachtigde worden bijgevallen om het bestaande artikel 47bis, § 2, Sv. te behouden, en veeleer een tweede lid in te voegen voor het bijzondere geval waarin bijstand van een tolk nodig is.

Artikel 3, 3°

8. Artikel 3, 1°, van het voorontwerp wijzigt artikel 47bis, § 3, tweede lid, Sv. waardoor louter de volgorde van de zinnen in het huidige artikel wordt omgekeerd en, luidens de memorie van toelichting, de nieuwe formulering de wil van de wetgever uitdrukt zoals die steeds is geweest, namelijk:

“Een omkering van de volgorde van de zinnen van de hogervermelde bepaling is nodig om alle actoren duidelijk te maken dat, wanneer een minderjarige die zich op uitnodiging voor verhoor aanbiedt zonder advocaat, er steeds contact moet worden genomen met de permanentiedienst van de balie om een advocaat aan te duiden teneinde in de eerste plaats een voorafgaand overleg te laten plaatsvinden, – zonder hetwelk een verhoor van een minderjarige nooit kan plaatsvinden –, en vervolgens bijstand te verzekeren tijdens het verhoor.”⁵

Hoewel in de eerste zin van de ontworpen bepaling wordt vermeld dat de door de minderjarige gekozen advocaat of een andere advocaat de minderjarige bijstaat tijdens het verhoor, blijft de vaststelling dat door in de tweede zin te bepalen dat het verhoor pas kan plaatsvinden na een vertrouwelijk overleg tussen de minderjarige en een advocaat, toch nog steeds de indruk zou kunnen worden gewekt dat het recht op toegang tot een advocaat voor minderjarigen in bepaalde situaties is beperkt tot een recht van voorafgaande vertrouwelijke raadpleging, waarna het verhoor zou kunnen plaatsvinden zonder dat de advocaat aanwezig is. Gelet op de verwarring die er over

---

⁵ Zie in dit verband het wetsvoorstel ‘houdende het Wetboek van Strafprocesrecht’ (ingediend door de heer Servais Verherstraeten en mevrouw Bercy Slegers), *Parl.St.* Kamer nr. 55-1239/001, p. 132-133. Zie adviesaanvraag 67.485/1.

de draagwijdte van de oude passage bestond bij de Europese Commissie⁶ en die wat de huidige passage betreft nog steeds aanleiding geeft tot bezorgdheid bij de Orde van Vlaamse balies,⁷ is het omwille van de rechtszekerheid aangewezen om ook in de laatste zin uitdrukkelijk te vermelden dat het verhoor van de minderjarige enkel kan gebeuren in aanwezigheid van zijn advocaat, ook al volgt dat eigenlijk al uit de eerste zin.

Artikel 3, 6°

9. Artikel 3, 6°, van het voorontwerp wijzigt artikel 47bis, § 6, 7), Sv. door te bepalen dat de “*advocaat aanwezig is tijdens het verhoor*” en niet meer dat de advocaat aanwezig kan zijn tijdens het verhoor, dat evenwel reeds een aanvang kan hebben genomen.

Artikel 47bis, § 6, Sv. bevat bepalingen die van toepassing zijn op “*alle verhoren*”.

Luidens de memorie van toelichting bij de wet van 21 november 2016 ‘betreffende bepaalde rechten van personen die worden verhoord’ heeft

“Punt 7) (...) betrekking op ‘elk verhoor’ en betekent dat de verhoorde persoon, ongeacht in welke hoedanigheid deze persoon wordt verhoord (verdachte, persoon die bij wijze van inlichting wordt verhoord, getuige, persoon die benadeeld meent te zijn door een misdrijf), indien gewenst, het initiatief kan nemen om tijdens het verhoor te worden bijgestaan door een advocaat die zichzelf hiertoe vooraf heeft geraadpleegd, zonder dat de verhoorder zich kan verzetten tegen de aanwezigheid van die advocaat tijdens het verhoor en zijn deelname hieraan, overeenkomstig hetgeen waarin is voorzien onder dit punt 7) met betrekking tot de rol van de advocaat.

Met andere woorden, ingeval iemand zich spontaan aanbiedt voor een verhoor dat niet onder de wettelijke regelingen valt inzake de bijstand van een advocaat (en waarvoor aldus de bepalingen bijvoorbeeld inzake de niet volledige mededeling van de rechten en dergelijke niet gelden), dan zal deze advocaat bijstand kunnen verlenen. In dit geval is zijn rol tijdens het verhoor overeenkomstig de bepaling van 7).”⁸

9.1. Door de wijziging lijkt te worden bepaald dat voor alle verhoren geldt dat de advocaat aanwezig is tijdens het verhoor. De gemachtigde is gevraagd om te verduidelijken hoe die regeling zich verhoudt tot de mogelijkheid die getuigen, benadeelden en slachtoffers (categorie I) en de verdachten van een misdrijf waarop geen vrijheidsstraf staat (categorie II) hebben om geen beroep te doen op de bijstand van een advocaat en de mogelijkheid die de niet aangehouden meerderjarige verdachte van een misdrijf waarop een vrijheidsstraf staat (categorie III) heeft om afstand te doen van de bijstand van een advocaat bij het verhoor.

9.2. De gemachtigde antwoordt daarop als volgt:

“De huidige bepaling luidt als volgt: ‘De advocaat kan aanwezig zijn tijdens het verhoor, dat evenwel reeds een aanvang genomen kan hebben’. Het opzet van de ontworpen bepaling – ‘De advocaat is aanwezig tijdens het verhoor’ – is te benadrukken dat ingeval

⁶ Advies 2023-4108, randnrs. 34-36.

⁷ Zie het advies van de Orde van Vlaamse Balies van 10 oktober 2023, randnr. 4.

⁸ *Parl.St.* Kamer 2015-16, nr. 54-2030/001, p. 61.

een advocaat aanwezig moet zijn overeenkomstig de voorziene regelgeving en dat het verhoor in die gevallen niet meer kan aanvangen zonder dat de advocaat ter plaatse is, teneinde tegemoet te komen aan de inbreuk vastgesteld door de Europese Commissie. Uit uw vraagstelling blijkt evenwel dat dit aanleiding kan geven tot verwarring gelet op de algemene draagwijdte van paragraaf 6. Dit is een terechte opmerking. Gelet op de algemene draagwijdte van de zesde paragraaf en teneinde alle verwarring te voorkomen, zou kunnen worden voorgesteld deze zin te schrappen. Het 7) omschrijft de opdracht / rol van de advocaat tijdens het verhoor, indien de advocaat aanwezig is overeenkomstig de geldende regelgeving, dan is dit zijn opdracht. De inleidende zin is aldus strikt genomen niet nodig. Het 7) zou dan als volgt kunnen luiden:

~~7) De advocaat kan aanwezig zijn tijdens het verhoor, dat evenwel reeds een aanvang genomen kan hebben.~~

De bijstand van de advocaat tijdens het verhoor heeft tot doel toezicht mogelijk te maken op:

a) de eerbiediging van het recht van de te horen persoon zichzelf niet te beschuldigen en de keuzevrijheid om een verklaring af te leggen, te antwoorden op de gestelde vragen of te zwijgen;

b) de wijze waarop de ondervraagde persoon tijdens het verhoor wordt behandeld, inzonderheid op het al dan niet kennelijk uitoefenen van ongeoorloofde druk of dwang;

c) de kennisgeving van de in paragraaf 2, en in voorkomend geval paragraaf 4, bedoelde rechten van verdediging en de regelmatigheid van het verhoor.

De advocaat kan op het verhoorblad melding laten maken van de schendingen van de in de bepaling onder a), b) en c) vermelde rechten die hij meent te hebben vastgesteld. De advocaat kan vragen dat een bepaalde opsporings-handeling wordt verricht of een bepaald verhoor wordt afgenomen. Hij kan verduidelijking vragen over vragen die worden gesteld. Hij kan opmerkingen maken over het onderzoek en over het verhoor. Het is hem evenwel niet toegelaten te antwoorden in de plaats van de verdachte of het verloop van het verhoor te hinderen.

Al deze elementen worden nauwkeurig opgenomen in het proces-verbaal van verhoor.”

9.3. Met de voorgestelde oplossing kan worden ingestemd. De weglating van de eerste zin laat het recht op bijstand van een advocaat, dat al elders wordt geregeld, ongemoeid.

Artikelen 4, 5, 7, 8 en 9

10. De artikelen 4, 5, 7, 8 en 9 van het voorontwerp brengen wijzigingen aan in respectievelijk de artikelen 145, vijfde lid, 164, § 1, eerste en tweede lid, 216^{quater}, § 1, vierde lid, 275, tweede lid, en 285, § 3, Sv.

Door deze wijzigingen wordt erin voorzien dat:

- in de fase voor de politierechtbank de beklaagde die de proceduretaal niet verstaat binnen een redelijke termijn een vertaling krijgt van de relevante passages van de

dagvaarding, de kennisgeving van de oproeping en het vonnis in de taal die hij heeft gekozen voorafgaand aan het eerste verhoor (artikelen 145, 164 en 216*quater* Sv.);

- in de fase voor de correctionele rechtbank de beklaagde die de proceduretaal niet verstaat binnen een redelijke termijn een vertaling krijgt van de relevante passages van de dagvaarding, de kennisgeving van de oproeping en van het vonnis in de taal die hij heeft gekozen voorafgaand aan het eerste verhoor (artikelen 164, 189 en 216*quater* Sv.);
- in de fase voor het hof van beroep de beklaagde die de proceduretaal niet verstaat binnen een redelijke termijn een vertaling krijgt van de dagvaarding en het arrest in de taal die hij heeft gekozen voorafgaand aan het eerste verhoor (artikelen 211 Sv.);
- voor het hof van assisen de beschuldigde die de proceduretaal niet verstaat binnen een redelijke termijn een vertaling krijgt van de akte van beschuldiging, het arrest betreffende de preliminaire zitting, de dagvaarding om te verschijnen op de zitting die wordt gewijd aan de samenstelling van de jury, de dagvaarding om te verschijnen op de zitting ten gronde, alsook het arrest in de taal die hij heeft gekozen voorafgaand aan het eerste verhoor (artikelen 275, 285 en 353 Sv.).

Er dient te worden vastgesteld dat de betrokken ontworpen bepalingen niet eenvormig zijn geformuleerd.

10.1. In het ontworpen artikel 164, § 1, eerste lid, Sv. wordt verwezen naar een “*schriftelijke of mondelinge vertaling*”. Artikel 164, § 1, eerste en tweede lid, Sv. betreft een aanpassing naar aanleiding van een opmerking in het advies 2023-60⁹.

In de ontworpen artikelen 145, vijfde lid, 216*quater*, § 1, vierde lid, 275, tweede lid, en 285, § 3, Sv. wordt verwezen naar een “*vertaling*”, zoals in de bestaande artikelen. Nu het voorontwerp echter een nieuw onderscheid invoert tussen schriftelijke en mondelingen vertalingen, is het omwille van de duidelijkheid aangewezen om in de aangehaalde artikelen telkens te bepalen dat het een “*schriftelijke vertaling*” betreft.

10.2. In de ontworpen artikelen 275, tweede lid, en 285, § 3, Sv. wordt niet verwezen naar de vertaling die de beschuldigten ontvangen “*in een taal die zij verstaan*”.

De gemachtigde verklaart dat de verwijzing daarnaar in de ontworpen artikelen 145, vijfde lid, 164, § 1, eerste lid, en 216*quater*, § 1, vierde lid, Sv. “*complete volledigheid*” beoogt:

“het is de taal die hij verstaat en die hij bij het eerste verhoor heeft gekozen. Artikel 275, tweede lid, en 285, § 3, Sv. bevatten deze zinsnede inderdaad niet, ze kunnen desgewenst in die zin worden aangevuld”.

Met die aanvulling kan worden ingestemd.

---

⁹ Zie p. 9 van het advies 2023-60 betreffende de omzetting in het nationaal recht van richtlijn 2010/64/EU.

10.3. In de ontworpen artikelen 275, tweede lid, en 285, § 3, Sv. wordt beter geschreven “*hebben gekozen*” in plaats van “*hebben aangegeven*”, in overeenstemming met de ontworpen artikelen 145, vijfde lid, 164, § 1, eerste lid, en 216*quater*, § 1, vierde lid, Sv.

10.4. In het ontworpen artikel 164, § 1, eerste lid, Sv. wordt niet verwezen naar de taal die de verdachte “*bij het eerste verhoor*” overeenkomstig artikel 47*bis* of 16, § 6*bis*, WVH heeft gekozen. De gemachtigde bevestigt dat dit een vergetelheid betreft. Dit moet worden rechtgezet.

In dit verband kan worden opgemerkt dat het meer aangewezen is in de ontworpen artikelen te verwijzen naar de taal die de verdachte of de beschuldigten hebben gekozen “*voorafgaand aan het eerste verhoor*”. De gemachtigde stelt dat dit “inderdaad een verbetering van de formulering (lijkt) te zijn.”

Artikelen 6 en 10

11. De wetshistoriek ontbreekt bij artikel 184*ter* Sv. (ingevoegd bij wet van 10 april 2003) en bij artikel 2*bis* WVH (ingevoegd bij de wet van 13 augustus 2011, vervangen bij de wet van 21 november 2016 en gewijzigd bij de wet van 31 oktober 2017).

Artikel 11

12. In artikel 11 moet het derde onderdeel worden vernummerd naar 3°.

*

1. En application de l'article 84, § 3, alinéa 1er, des lois sur le Conseil d'État, coordonnées le 12 janvier 1973, la section de législation s'est essentiellement limitée à l'examen de la compétence de l'auteur de l'acte, du fondement juridique ¹ et de l'accomplissement des formalités prescrites.

PORTÉE DE L'AVANT-PROJET

2. L'avant-projet a pour objet de compléter ² la transposition de la directive 2010/64/UE du Parlement européen et du Conseil du 20 octobre 2010 'relative au droit à l'interprétation et à la traduction dans le cadre des procédures pénales', de la directive 2012/13/UE du Parlement européen et du Conseil du 22 mai 2012 'relative au droit à l'information dans le cadre des procédures pénales' et de la directive 2013/48/UE du Parlement européen et du Conseil du 22 octobre 2013 'relative au droit d'accès à un avocat dans le cadre des procédures pénales et des procédures relatives au mandat d'arrêt européen, au droit d'informer un tiers dès la privation de liberté et au droit des personnes privées de liberté de communiquer avec des tiers et avec les autorités consulaires', à la suite d'un certain nombre d'objections que la Commission européenne a soulevées dans le cadre de deux procédures d'infraction ³.

3. À cet effet, plusieurs dispositions du Code d'instruction criminelle (CIC) et la loi du 20 juillet 1990 'relative à la détention préventive' (ci-après : LDP) sont modifiées et complétées en ce qui concerne la traduction, l'interprétation et l'assistance d'un avocat.

4. Enfin, une adaptation technique est encore apportée à l'article 47bis, §§ 4 et 6, 9), CIC par la suppression du renvoi à l'article 15bis LDP entre-temps abrogé (article 3, 5° et 7°, de l'avant-projet).

FORMALITÉS

5. La note au Conseil des ministres indique que l'avis du Collège des procureurs généraux, de l'Association des juges d'instruction, du Comité de coordination de la police intégrée, d'avocats.be et de l'Ordre des Barreaux flamands sera sollicité. Le délégué a entre-temps transmis l'avis d'avocats.be et de l'*Orde van Vlaamse Balies* ; les autres avis ne figurent pas dans le dossier soumis au Conseil d'État.

Si les avis susmentionnés devaient encore donner lieu à des modifications du texte soumis au Conseil d'État ⁴, les dispositions modifiées ou ajoutées devraient également être

---

¹ S'agissant d'un avant-projet de loi, on entend par « fondement juridique » la conformité avec les normes supérieures.

² Il est recommandé de faire figurer dans l'exposé des motifs le tableau de concordance transmis au Conseil d'État, qui tient également compte des transpositions antérieures des directives en question.

³ Voir l'avis motivé 2023-4108 sur la transposition en droit interne de la directive 2013/48/UE ainsi que l'avis motivé 2023-60 sur la transposition en droit interne de la directive 2010/64/UE.

⁴ À savoir d'autres modifications que celles dont fait état le présent avis ou que celles visant à répondre aux observations formulées dans le présent avis.

soumises à la section de législation, conformément à la prescription de l'article 3, § 1er, alinéa 1er, des lois coordonnées sur le Conseil d'État.

OBSERVATIONS GÉNÉRALES

6. En ce qui concerne le droit à l'interprétation, l'article 2, paragraphes 1 à 4, de la directive 2010/64/UE dispose que :

« 1. Les États membres veillent à ce que les suspects ou les personnes poursuivies qui *ne parlent ou ne comprennent pas* la langue de la procédure pénale concernée se voient offrir sans délai l'assistance d'un interprète durant cette procédure pénale devant les services d'enquête et les autorités judiciaires, y compris durant les interrogatoires menés par la police, toutes les audiences et les éventuelles audiences intermédiaires requises.

2. Si cela est nécessaire pour garantir le caractère équitable de la procédure, les États membres veillent à la mise à disposition d'un interprète lors des communications entre les suspects ou les personnes poursuivies et leur conseil juridique ayant un lien direct avec tout interrogatoire ou toute audience pendant la procédure, ou en cas d'introduction d'un recours ou d'autres demandes dans le cadre de la procédure.

3. Le droit à l'interprétation visé aux paragraphes 1 et 2 comprend l'assistance appropriée apportée aux personnes présentant des troubles de l'audition ou de la parole.

4. Les États membres veillent à la mise en place d'une procédure ou d'un mécanisme permettant de vérifier si les suspects ou les personnes poursuivies parlent et comprennent la langue de la procédure pénale et s'ils ont besoin de l'assistance d'un interprète ».

En ce qui concerne le droit à la traduction des documents essentiels, l'article 3, paragraphes 1 et 2, de la directive 2010/64/UE dispose que :

« 1. Les États membres veillent à ce que les suspects ou les personnes poursuivies qui *ne comprennent pas* la langue de la procédure pénale concernée bénéficient, dans un délai raisonnable, de la traduction écrite de tous les documents essentiels pour leur permettre d'exercer leurs droits de défense et pour garantir le caractère équitable de la procédure.

2. Parmi ces documents essentiels figurent toute décision privative de liberté, toutes charges ou tout acte d'accusation, et tout jugement ».

6.1. Ce n'est pas un hasard si dans le cas de l'interprétation, il est à la fois question du fait de ne pas comprendre et de ne pas parler la langue de la procédure, car il faut également inclure les cas de personnes n'ayant qu'une connaissance passive de la langue ou souffrant de troubles de l'audition ou de la parole. En outre, il est à peine question de ce dernier groupe dans le dispositif en projet. C'est pourquoi – contrairement à ce que soutient le délégué – il ne peut suffire de simplement mentionner l'impossibilité de comprendre la langue de la procédure. En conséquence, les dispositions insérées par les articles 3, 1°, et 11, 2°, deuxième fois (lire : 3°), de l'avant-projet devront toujours indiquer le « suspect qui ne parle pas ou ne comprend pas la langue de la procédure, y compris le suspect souffrant de troubles de la parole et de l'audition », respectivement l'« inculpé qui ne parle pas ou ne comprend pas la langue de la procédure, y compris l'inculpé souffrant de troubles de la parole et de l'audition ». De cette manière, cette disposition est également mieux alignée sur ce qui s'applique aux autres auditions, dont il est fait mention dans les articles 47bis, § 6, 4), 152bis, 189, 211 et 282 du Code d'instruction criminelle.

6.2. Bien que la directive 2010/64/UE ne l'explique pas, il apparaît au Conseil d'État qu'au regard du principe d'égalité, de l'article 22ter de la Constitution et des articles 21 et 26 de la Charte des droits fondamentaux de l'Union européenne, le droit de traduction des documents essentiels doit s'interpréter en ce sens que le droit à la traduction concerne également la traduction éventuelle des pièces en signaux tactiles ou auditifs compréhensibles pour les personnes présentant une déficience visuelle. Ce point doit au moins être clarifié dans l'exposé des motifs et il serait préférable que l'avant-projet, dans son ensemble, le précise dans les dispositions se rapportant à la traduction des pièces.

EXAMEN DU TEXTE

Article 3, 1°

7. Sans préjudice des adaptations nécessaires sur la base de l'observation générale, il convient de noter que la disposition en projet, qui se concentre sur le cas spécifique de l'audition d'un suspect qui ne comprend pas la langue de la procédure, se substitue à une phrase introductive devant s'appliquer à toutes les auditions. Cette distinction entre règle générale et exception devient ainsi floue. Par conséquent, on peut se rallier à la solution du délégué qui consiste à conserver l'actuel article 47bis, § 2, CIC et à plutôt insérer un alinéa 2 pour le cas particulier où il est nécessaire d'avoir recours à l'assistance d'un interprète.

Article 3, 3°

8. L'article 3, 3, de l'avant-projet modifie l'article 47bis, § 3, alinéa 2, CIC en inversant simplement l'ordre des phrases dans l'article actuel et, selon l'exposé des motifs, la nouvelle formulation exprime la volonté du législateur telle qu'elle a toujours été, à savoir :

« Une inversion de l'ordre des phrases de la disposition ci-dessus s'avère nécessaire afin d'indiquer clairement à l'ensemble des acteurs que lorsqu'un mineur se présente sans avocat à une convocation pour audition, il convient toujours de prendre contact avec la permanence du barreau pour désigner un avocat afin qu'une concertation préalable puisse tout d'abord avoir lieu, – concertation sans laquelle l'audition d'un mineur ne peut jamais avoir lieu –, et ensuite d'assurer une assistance durant l'audition ⁵ ».

Bien que la première phrase de la disposition en projet indique que l'avocat choisi par le mineur ou un autre avocat assiste le mineur pendant l'audition, il n'en demeure pas moins qu'en prévoyant dans la deuxième phrase que l'audition ne peut avoir lieu qu'après une concertation confidentielle entre le mineur et un avocat, on pourrait encore toujours donner l'impression que le droit d'accès à un avocat pour les mineurs dans certaines situations se limite à un droit de consultation confidentielle préalable, après quoi l'audition pourrait avoir lieu sans la présence de l'avocat. Compte tenu de la confusion qui régnait à la Commission européenne ⁶ à

---

⁵ Voir à ce sujet la proposition de loi 'contenant le Code de procédure pénale' (déposée par Monsieur Servais Verherstraeten et Madame Bercy Slegers), *Doc. parl.*, Chambre, n° 55-1239/001, pp. 132-133. Voir la demande d'avis 67.485/1.

⁶ Avis 2023-4108, points 34-36.

propos de la portée de l'ancien passage et qui continue à être source d'inquiétude auprès de l'*Orde van Vlaamse Balies* en ce qui concerne le passage actuel ⁷, il est conseillé, pour des raisons de sécurité juridique, d'également indiquer expressément dans la dernière phrase que l'audition du mineur ne peut avoir lieu qu'en présence de son avocat, même si cela découle en fait déjà de la première phrase.

Article 3, 6°

9. L'article 3, 6°, de l'avant-projet modifie l'article 47bis, § 6, 7), CIC en prévoyant que l'« *avocat est présent durant l'audition* » et non plus que l'avocat peut assister à l'audition, laquelle peut cependant déjà avoir débuté.

L'article 47bis, § 6, CIC contient des dispositions qui s'appliquent à « *toutes les auditions* ».

Selon l'exposé des motifs de la loi du 21 novembre 2016 'relative à certains droits des personnes soumises à un interrogatoire',

« Le point 7), qui vise 'toute audition', implique que la personne auditionnée en quelle que qualité que ce soit (suspect, personne entendue à titre de renseignement, témoin, personne s'estimant lésée par une infraction) a le droit, si elle le souhaite, de prendre l'initiative de se faire assister à l'audition par un avocat qu'elle aura consulté elle-même préalablement à cet effet, sans que l'interrogateur ne puisse s'opposer à la présence de cet avocat lors de l'audition et à sa participation à celle-ci conformément à ce qui est prévu quant au rôle de l'avocat sous ledit point 7).

En d'autres termes, lorsqu'une personne se présente spontanément à une audition qui ne tombe pas sous les réglementations légales relatives à l'assistance d'un avocat (et à laquelle les dispositions notamment en matière de communication incomplète des droits et autres ne s'appliquent donc pas), cet avocat pourra alors fournir une assistance. Dans ce cas, son rôle durant l'audition est conforme aux dispositions du point 7) » ⁸.

9.1. La modification semble prévoir que, pour toutes les auditions, l'avocat est présent à l'audition. Il a été demandé au délégué de clarifier l'articulation de cette disposition avec la possibilité pour les témoins, les personnes lésées, les victimes (catégorie I) et les personnes suspectées d'avoir commis une infraction qui n'est pas punissable d'une peine privative de liberté (catégorie II) de ne pas se faire assister par un avocat ainsi qu'avec la possibilité pour la personne majeure, non détenue, suspectée d'avoir commis une infraction qui est punissable d'une peine de privation de liberté (catégorie III) de renoncer à l'assistance d'un avocat lors de l'audition.

9.2. Le délégué répond en ces termes :

« De huidige bepaling luidt als volgt: 'De advocaat kan aanwezig zijn tijdens het verhoor, dat evenwel reeds een aanvang genomen kan hebben'. Het opzet van de ontworpen bepaling – 'De advocaat is aanwezig tijdens het verhoor' – is te benadrukken dat ingeval een advocaat aanwezig moet zijn overeenkomstig de voorziene regelgeving en dat het

⁷ Voir l'avis de l'Ordre des Barreaux flamands du 10 octobre 2023, point 4.

⁸ *Doc. parl.*, Chambre, 2015-16, n° 54-2030/001, p. 61.

verhoor in die gevallen niet meer kan aanvangen zonder dat de advocaat ter plaatse is, teneinde tegemoet te komen aan de inbreuk vastgesteld door de Europese Commissie. Uit uw vraagstelling blijkt evenwel dat dit aanleiding kan geven tot verwarring gelet op de algemene draagwijdte van paragraaf 6. Dit is een terechte opmerking. Gelet op de algemene draagwijdte van de zesde paragraaf en teneinde alle verwarring te voorkomen, zou kunnen worden voorgesteld deze zin te schrappen. Het 7) omschrijft de opdracht / rol van de advocaat tijdens het verhoor, indien de advocaat aanwezig is overeenkomstig de geldende regelgeving, dan is dit zijn opdracht. De inleidende zin is aldus strikt genomen niet nodig. Het 7) zou dan als volgt kunnen luiden:

~~7) De advocaat kan aanwezig zijn tijdens het verhoor, dat evenwel reeds een aanvang genomen kan hebben.~~

De bijstand van de advocaat tijdens het verhoor heeft tot doel toezicht mogelijk te maken op:

a) de eerbiediging van het recht van de te horen persoon zichzelf niet te beschuldigen en de keuzevrijheid om een verklaring af te leggen, te antwoorden op de gestelde vragen of te zwijgen;

b) de wijze waarop de ondervraagde persoon tijdens het verhoor wordt behandeld, inzonderheid op het al dan niet kennelijk uitoefenen van ongeoorloofde druk of dwang;

c) de kennisgeving van de in paragraaf 2, en in voorkomend geval paragraaf 4, bedoelde rechten van verdediging en de regelmatigheid van het verhoor.

De advocaat kan op het verhoorblad melding laten maken van de schendingen van de in de bepaling onder a), b) en c) vermelde rechten die hij meent te hebben vastgesteld. De advocaat kan vragen dat een bepaalde opsporings-handeling wordt verricht of een bepaald verhoor wordt afgenomen. Hij kan verduidelijking vragen over vragen die worden gesteld. Hij kan opmerkingen maken over het onderzoek en over het verhoor. Het is hem evenwel niet toegelaten te antwoorden in de plaats van de verdachte of het verloop van het verhoor te hinderen.

Al deze elementen worden nauwkeurig opgenomen in het proces-verbaal van verhoor ».

9.3. La solution proposée peut être admise. L'omission de la première phrase ne modifie pas le droit à l'assistance d'un avocat, qui est déjà réglé ailleurs.

Articles 4, 5, 7, 8 et 9

10. Les articles 4, 5, 7, 8 et 9 de l'avant-projet modifient respectivement les articles 145, alinéa 5, 164, § 1er, alinéas 1er et 2, 216^{quater}, § 1er, alinéa 4, 275, alinéa 2, et 285, § 3, CIC.

Ces modifications prévoient que :

- dans la phase devant le tribunal de police, le prévenu qui ne comprend pas la langue de la procédure reçoit, dans un délai raisonnable, une traduction des passages pertinents de la citation, de la notification de la convocation et du jugement dans la langue qu'il a choisie préalablement à la première audition (articles 145, 164 et 216^{quater} CIC) ;

- dans la phase devant le tribunal correctionnel, le prévenu qui ne comprend pas la langue de la procédure reçoit, dans un délai raisonnable, une traduction des passages pertinents de la citation, de la notification et du jugement dans la langue qu'il a choisie préalablement à la première audition (articles 164, 189 et 216*quater* CIC) ;
- dans la phase devant la cour d'appel, le prévenu qui ne comprend pas la langue de la procédure reçoit, dans un délai raisonnable, une traduction de la citation et de l'arrêt dans la langue qu'il a choisie préalablement à la première audition (article 211 CIC) ;
- devant la cour d'assises, l'accusé qui ne comprend pas la langue de la procédure reçoit, dans un délai raisonnable, une traduction de l'acte d'accusation, de l'arrêt relatif à l'audience préliminaire, de la citation à comparaître à l'audience consacrée à la composition du jury, de la citation à comparaître à l'audience au fond, ainsi que de l'arrêt dans la langue qu'il a choisie préalablement à la première audition (articles 275, 285 et 353 CIC).

Force est de constater que les dispositions en projet concernées ne sont pas formulées de manière uniforme.

10.1. L'article 164, § 1er, alinéa 1er, en projet, CIC fait référence à une « *traduction écrite ou orale* ». L'article 164, § 1er, alinéas 1er et 2, CIC porte sur une adaptation apportée à la suite d'une observation formulée dans l'avis 2023-60⁹.

Les articles 145, alinéa 5, 216*quater*, § 1er, alinéa 4, 275, alinéa 2, et 285, § 3, en projet, CIC font référence à une « *traduction* », comme les articles actuels. Toutefois, dès lors que l'avant-projet introduit une nouvelle distinction entre les traductions écrites et orales, il est conseillé, dans un souci de clarté, de chaque fois prévoir dans les articles cités qu'il s'agit d'une « *traduction écrite* ».

10.2. Les articles 275, alinéa 2, et 285, § 3, en projet, CIC ne font pas référence à la traduction que les accusés reçoivent « *dans une langue qu'ils comprennent* ».

Le délégué déclare que la référence qui y est faite dans les articles 145, alinéa 5, 164, § 1er, alinéa 1er, et 216*quater*, § 1er, alinéa 4, en projet, CIC, vise une « *complete volledigheid* » :

« het is de taal die hij verstaat en die hij bij het eerste verhoor heeft gekozen. Artikel 275, tweede lid, en 285, § 3, Sv. bevatten deze zinsnede inderdaad niet, ze kunnen desgewenst in die zin worden aangevuld ».

On peut marquer son accord sur cet ajout.

10.3. Il serait préférable d'écrire dans les articles 275, alinéa 2, et 285, § 3, en projet, CIC « ont choisie » au lieu de « ont indiquée », conformément aux articles 145, alinéa 5, 164, § 1er, alinéa 1er, et 216*quater*, § 1er, alinéa 4, en projet, CIC.

⁹ Voir p. 9 de l'avis 2023-60 relatif à la transposition en droit interne de la directive 2010/64/UE.

10.4. L'article 164, § 1er, alinéa 1er, en projet, CIC ne fait pas référence à la langue que le suspect a choisie « lors de la première audition » conformément à l'article 47bis ou 16, § 6bis, LDP. Le délégué confirme qu'il s'agit d'un oubli. Il convient d'y remédier.

À ce sujet, il convient de noter qu'il est plus judicieux de faire référence dans les articles en projet à la langue que le suspect ou les accusés ont choisie « *préalablement à la première audition* ». Le délégué indique que tel « *inderdaad een verbetering van de formulering (lijkt) te zijn* ».

Articles 6 et 10

11. L'historique fait défaut en ce qui concerne l'article 184ter CIC (inséré par la loi du 10 avril 2003) et l'article 2bis LDP (inséré par la loi du 13 août 2011, remplacé par la loi du 21 novembre 2016 et modifié par la loi du 31 octobre 2017).

Article 11

12. À l'article 11, le troisième point doit être renuméroté en 3°.

DE GRIFFIER - LE GREFFIER

DE VOORZITTER - LE PRÉSIDENT

Greet VERBERCKMOES

Marnix VAN DAMME